

Marc Bou, Politòleg i Íñigo Macías-Aymar, economista.
Consultors de la Universitat Oberta de Catalunya

Marc Bou i Íñigo Macías-Aymar

La Xina a l'Àfrica: de safari o promovent el desenvolupament?

El retorn del protagonisme xinès en l'escenari polític i econòmic global representa, en certa manera, un retorn a una normalitat si tenim en compte el pes específic que ha exercit aquest país històricament en el concert internacional. Però també és una realitat que implica el sorgiment d'importants reptes geoestratègics i geopolítics. Una de les conseqüències de la revitalització xinesa i de la seva emergència econòmica és, sens dubte, la creixent presència de la Xina al continent africà –en detriment de la de la Unió Europea– tant en l'àmbit del comerç internacional com en el de les infraestructures, que representen un dels principals obstacles per al desenvolupament socioeconòmic de l'Àfrica, segons el mateix Banc Mundial. Si la influència de la Xina sobre alguns països africans al llarg de la segona meitat del segle xx es va limitar a la ideologia, ara ha passat a l'economia. L'aposta del país asiàtic per Àfrica comporta un conjunt de desafiaments a molts nivells als quals cal parar atenció. Els autors d'aquest article ens apropen a aquesta realitat amb una anàlisi rigorosa i fonamentada en un bon nombre de dades.

La Xina, una pinzellada

La Xina emergeix amb força del seu autoimposat aïllament internacional. I la progressiva integració del gegant asiàtic en l'escenari mundial comporta una nova distribució dels recursos de poder. Algunes dades escollides a l'atzar confirmen la creixent importància de la Xina. Amb el permís transitori de l'Índia, és avui el país més poblat del món amb, aproximadament, 1.300

milions d'habitants (al voltant del 20% del total mundial). Entre l'any 2000 i el 2005, la Xina va ser responsable, ni més ni menys, del 40% en l'augment de la demanda mundial de petroli. El seu producte interior brut (PIB) ajustat segons el cost de la vida local se situa en el segon lloc del rànquing mundial. L'agost del 2007, la Xina va aconseguir desbancar Alemanya del primer lloc del rànquing d'exportadors (el 8% de les exportacions totals de mercaderies a escala internacional procedeixen del gegant asiàtic).

D'acord amb les estimacions del Banc Mundial, a principis dels anys vuitanta el país tenia un PIB per capita ajustat pel poder de compra de gairebé 800 dòlars estatunidencs. El 2005, últim any del qual es tenen dades, aquest mateix indicador s'enfilava fins a una mica més dels 6.000 dòlars estatunidencs. En altres paraules, la capacitat de consum per capita s'ha multiplicat per 7,5 en vint-i-cinc anys! Aquesta evolució econòmica tan positiva ha estat acompanyada d'una dràstica reducció de la magnitud de la pobresa extrema (estimada en menys d'1 dòlar estatunidenc al dia). Prenent com a referència el mateix període, mentre que el 1981 al voltant de dos de cada tres xinesos vivia sota aquest llindar de pobresa, el 2004 aquesta proporció havia baixat a un de cada deu (Ravallion, 2008).¹

Una de les característiques més atractives i, fins a un cert punt, pedagògiques d'aquesta història d'èxit és que, a diferència de la resta de països emergents, la Xina ha aconseguit aquests avenços socioeconòmics fora de la tutela de les institucions financeres occidentals. Convé recordar que la revolució comunista del 1949, liderada per l'omnipresent Mao Zedong, va suposar una ruptura radical amb l'etapa anterior. No obstant això, el procés d'obertura internacional no es produirà fins poc després de la mort del mateix Mao, quan Deng Xiaoping, el seu successor, promou les primeres reformes liberalitzadores en el marc d'una gran estratègia coneguda amb el nom de *socialisme amb característiques xineses*.

La importància creixent de l'economia xinesa, així com la revitalització del país en el seu conjunt, és, senzillament, una tornada a la normalitat. L'auge de la Xina posa punt final a una anomalia, a un accident històric, que va sumir el país en una lenta però progressiva decadència des del segle XVII. Fins llavors, com descriu el prestigiós professor d'història econòmica David Landes (2000: 310), «l'imperi

La importància creixent de l'economia xinesa, així com la revitalització del país en el seu conjunt, és, senzillament, una tornada a la normalitat

celeste [...] es veia com l'entitat política més excelsa del món: la primera en dimensions i en població, la primera en antiguitat i experiència, intocable en les seves consecucions culturals i en el seu sentit de superioritat moral, espiritual i intel·lectual». ²Tot i això, segons Maddison (1998), la Xina encara suposava a principis del segle XIX el 32,4% del PIB mundial, un percentatge que s'aniria reduint de manera gradual fins al 5% de l'any 1978.

Des d'un punt de vista diacrònic queda palès que, després d'un parèntesi històric, la Xina estaria recuperant el lloc que sempre ha ocupat en l'arena internacional. En aquesta cursa, per tant, la Xina no només pretén assolir els nivells de benestar dels països avançats sinó també retrobar-se amb el seu propi passat. Paral·lelament, però, la Xina haurà de fer front a desafiaments de pes com la no uniformitat del creixement entre regions, la protecció social i mediambiental o la reforma del seu sistema polític (Sachs, 2005: 164-168).

Ara bé, aquest article no parlarà exclusivament de la Xina, sinó que vol analitzar el desembarcament d'aquest gegant asiàtic a l'Àfrica, un continent que es considerava, d'acord amb l'imaginari col·lectiu dels antics colonitzadors europeus i dels Estats Units, vedat per a la resta de països.

La Xina a l'Àfrica: soci comercial, inversor, donant

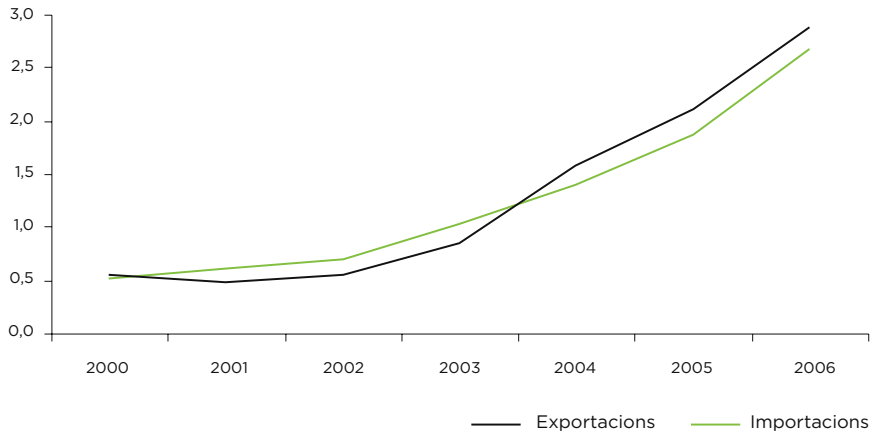
Un dels principals àmbits on es manifesta la creixent presència de la Xina a l'Àfrica és el comerç internacional. Tot i que en el passat, a partir dels anys cinquanta, l'interès de la Xina per l'Àfrica consistia, fonamentalment, a forjar llaços de solidaritat ideològica i a repel·lir l'«imperialisme occidental», des dels vuitanta, i més insistentment en els últims temps, l'accent s'ha posat en les activitats comercials.

Segons dades proporcionades per l'Oficina Nacional d'Estadística de la Xina, entre el 2001 i el 2007 les exportacions africanes cap a la Xina s'han multiplicat per sis, i han passat dels 4,8 als 28,8 miliards de dòlars estatunidencs. Però aquesta relació és bidireccional, ja que les importacions del continent negre provinents de la Xina també han augmentat i representen prop dels 26,7 miliards de dòlars estatunidencs. ³Com a resultat, el saldo comercial va ser favorable per a l'Àfrica en poc més de dos miliards de dòlars, situació que s'ha anat repetint des del 2004 (vegeu el gràfic 1). ⁴

Un dels principals àmbits on es manifesta la creixent presència de la Xina a l'Àfrica és el comerç internacional

Gràfic 1. El comerç africà amb la Xina en el període 2000-2006

Exportacions i importacions en milions de dòlars estatunidencs

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Oficina Nacional d'Estadística de la Xina (diversos anys).

Si s'agafen les estadístiques de comerç internacional recopilades per les Nacions Unides (COMTRADE), es pot observar que tres quartes parts dels productes importats per la Xina des del continent africà el 2006 van ser recursos naturals (62% petroli i gas natural; 13% minerals i metalls). El creixement del gegant asiàtic en les darreres dues dècades (al voltant del 8-9% anual) ha requerit –i requereix encara!– un subministrament sostingut d'energia i, en especial, de petroli. I és que l'assedegada Xina s'ha convertit ja en el segon importador de cru, només per darrere dels Estats Units. Davant d'aquesta conjuntura, i de la inestabilitat dels països de l'Orient Mitjà, és comprensible que la Xina vulgui diversificar els seus proveïdors (entre aquests, els països africans) per tal d'assolir la tan preuada «seguretat energètica» a llarg termini. Només el 8% de les exportacions africanes a la Xina correspon a béns classificats com de valor afegit (Broadman, 2008). Per la seva part, els productes xinesos més presents en els mercats africans són els manufacturats (45%) –com el tèxtil i la roba–, seguits de la maquinària i els béns d'equipament (35%).⁵ Precisament la penetració del tèxtil xinès, molt més competitiu que l'africà, ha delmat la dèbil indústria local i l'ha

expulsat fora del negoci, destruint llocs de treball i creant focus de tensió en el si de les societats africanes. No és estrany que aquest fenomen hagi estat batejat com el *tsunami tèxtil*.

Geogràficament, són els països subsaharians els que generen la major part d'aquest flux comercial. Com mostra la taula 1, Angola, Sud-àfrica, Sudan, Egipte i Nigèria abracen gairebé el 57% del flux comercial total entre ambdós blocs (suma d'exportacions i d'importacions). Quant a les exportacions, són els països amb riqueses naturals més importants on la Xina troba els béns que necessita. Únicament tres països –Angola, Sud-àfrica i la República Democràtica del Congo– concentren al voltant del 62% de les exportacions totals a la Xina. Per contra, la presència de productes xinesos al continent africà es troba molt més diversificada: hi destaquen Sud-àfrica, Egipte i Nigèria com a principals destinacions (expliquen prop del 45% dels productes xinesos).

Angola, Sud-àfrica, Sudan, Egipte i Nigèria abracen gairebé el 57% del flux comercial total entre ambdós blocs (suma d'exportacions i d'importacions)

Taula 1. Principals socis comercials de la Xina al continent africà l'any 2006

En percentatge sobre el total de cada indicador

	TOTAL		EXPORTACIONS		IMPORTACIONS
Angola	21,3	Angola	38,0	Sud-àfrica	21,6
Sud-àfrica	17,8	Sud-àfrica	14,2	Egipte	11,1
Sudan	6,0	R. D. Congo	9,7	Nigèria	10,7
Egipte	5,8	Guinea Equat.	8,8	Algèria	7,3
Nigèria	5,6	Sudan	6,8	Marroc	5,9
Resta d'Àfrica	43,5	Resta d'Àfrica	22,5	Resta d'Àfrica	43,4

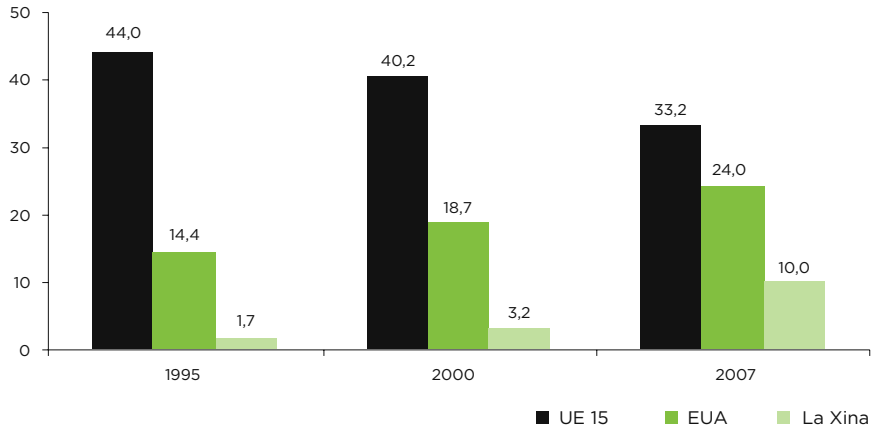
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Oficina Nacional d'Estadística de la Xina (diversos anys).

Si bé aquesta evolució és impactant pel seu fort creixement, la Xina encara es troba lluny dels registres observats pels principals socis comercials de l'Àfrica. Com posa en relleu el gràfic 2, el 2007 Pequín representava el 10% de les exportacions totals africanes, un percentatge inferior al de la Unió

Europea (33,2%) i els Estats Units (24%). No obstant això, encara que aquests dos últims blocs geogràfics segueixin explicant les majors contribucions a l'evolució positiva de les exportacions africanes, és més que previsible que la Xina segueixi augmentant la seva participació en detriment, principalment, de la Unió Europea.⁶ Així mateix, la Xina, juntament amb l'Índia, han eclipsat el Japó i Corea del Sud com els mercats asiàtics més importants per als béns africans (Broadman, 2008). De fet, en la darrera cimera sino-africana, la Xina es va comprometre a aconseguir que el 2010 el trànsit bidireccional de mercaderies entre una part i l'altra arribi als 100 miliards de dòlars estatunidencs (el 2007 va suposar 70,5 miliards de dòlars) (vegeu el gràfic 3).

Gràfic 2. Principals destinacions de les exportacions africanes en el període 1995-2007

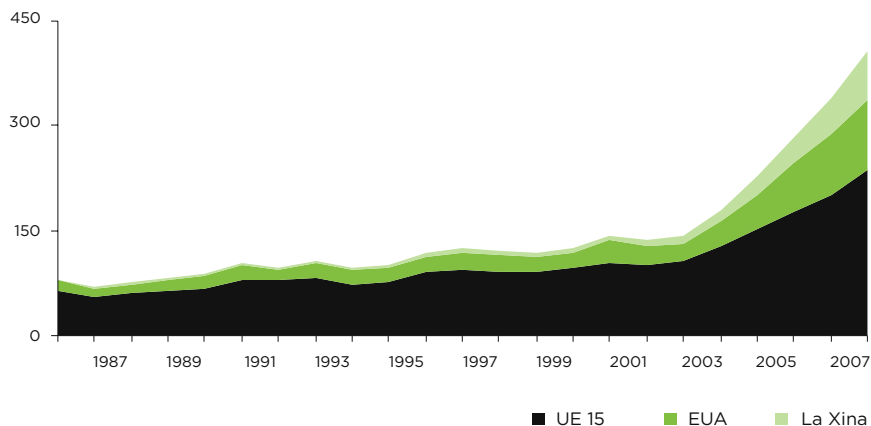
En percentatge sobre el total de les exportacions

Font: elaboració pròpia a partir de l'FMI (2008). Direction of Trade Statistics (CD-ROM, diversos anys).

Gràfic 3. Comerç exterior africà en el període 1985-2007

Exportacions i importacions africanes en milions de dòlars estatunidencs

Font: elaboració pròpia a partir de l'FMI (2008). Direction of Trade Statistics (CD-ROM, diversos anys).

De manera anàloga, els estats africans també són lluny de convertir-se en un dels principals socis comercials de la Xina. Els volums intercanviats són molt inferiors als que la Xina presenta amb països com el Japó, Corea del Sud o, curiosament, Taiwan.

A part dels interessos comercials, la Xina també ha destacat per haver finançat múltiples obres d'infraestructura. Aquest punt és important si es té en compte que el dèficit d'infraestructures s'ha identificat com un dels principals obstacles per al desenvolupament socioeconòmic de l'Àfrica (Banc Mundial, 2007). La falta de carreteres i de xarxes ferroviàries o la incapacitat de generar i transportar energia de manera continuada suposa no només una trava per al creixement de la productivitat, la competitivitat i la inserció regional i internacional de les economies africanes, sinó també que petits problemes de la ciutadania (com acudir a un hospital o accedir a l'aigua potable) es converteixen en grans tragèdies diàries.

Encara que aquests colls d'ampolla són compartits per tothom, els donants tradicionals destinen una part poc significativa de la seva ajuda bilateral

A part dels interessos comercials, la Xina també ha destacat per haver finançat múltiples obres d'infraestructura

i multilateral a aquesta partida. La corrupció, les càrregues regulatòries, l'impacte mediambiental o la no sostenibilitat d'aquests projectes semblen ser les causes que els n'han fet desistir. Motius similars semblen explicar la tímida entrada del sector privat dels països més rics. Tot i disposar del finançament i de la capacitat tècnica, a més d'una contrastada experiència en el seus respectius països, això no ha estat suficient per compensar també els alts riscos associats a les inversions (falta de seguretat jurídica, dèbil protecció dels drets de propietat, etc.).

No obstant això, la Xina no ha deixat passar l'oportunitat i tant des de l'esfera pública com de la iniciativa privada s'han finançat i executat nombrosos projectes. Per exemple, el gegant asiàtic ha finançat, a través del China Exim Bank, la major part de la presa hidroelèctrica de Merowe (Sudan). Així mateix, la Xina ha aixecat l'Estadi Nacional de Futbol de Tanzània, el Centre Nacional de Convencions de Lesotho, la construcció de diverses carreteres al Camerun..., i la llista és interminable entre escoles, hospitals, ponts, xarxes de telefonia mòbil o sistemes d'irrigació!⁷ I és que la Xina, a més de registrar nivells de recursos financers i capacitats tècniques similars als d'empreses europees, nord-americanes i, fins i tot, sud-africanes, disposa d'una força laboral molt competitiva i barata a la qual no li importa treballar fora del seu país.⁸ Aquestes singularitats, a part d'uns marges de beneficis clarament inferiors, li atorga un avantatge competitiu que no han deixat d'explotar.

L'aparició en escena de la Xina pot suposar un revulsiu perquè les agències de cooperació internacional i les institucions financeres compleixin els seus compromisos i incrementin la seva implicació de manera efectiva, lluny de la visió dogmàtica imperant fins avui.

Finalment, convé destacar que el gegant asiàtic també ha adoptat el rol de donant. A causa de la falta de transparència, resulta extremadament difícil estimar la suma econòmica i les característiques de l'ajuda que concedeix la Xina a aquests països. Tot i això, es disposa d'alguns estudis que han intentat quantificar-la. D'acord amb les estimacions realitzades per Wang (2007), per exemple, l'ajuda oficial xinesa al desenvolupament de l'Àfrica subsahariana va assolir els anys 2004 i 2005 els

A causa de la falta de transparència, resulta extremadament difícil estimar la suma econòmica i les característiques de l'ajuda que concedeix la Xina a aquests països

1-1,5 miliares de dòlars estatunidencs, una xifra sensiblement superior a l'estimada a principis de la dècada dels noranta, que la situava al voltant dels 300 milions de dòlars.

Les diferents cimeres i fòrums de cooperació al més alt nivell entre els dos blocs també han servit de plataforma perquè la Xina donés a conèixer la seva intenció de cancel·lar el deute extern que havien contret els països africans. Es calcula que a l'octubre del 2000 la Xina es va comprometre a cancel·lar 1,3 miliares de dòlars estatunidencs. Anys més tard, en la reunió conjunta celebrada el novembre del 2006 (The Beijing Summit of the Forum on China-Africa Cooperation) la Xina s'havia obligat, de nou, a cancel·lar deutes de igual valor. De la mateixa manera que succeeix amb el flux comercial, però, el volum total de recursos aportats en aquesta partida pel gegant asiàtic és encara modest si es compara amb l'ajuda i la cancel·lació de deute concedides per la Unió Europea i els Estats Units. En qualsevol cas, el que és remarcable és el dinamisme i la tendència creixent a curt i mitjà termini de les relacions sino-africanes en aquest capítol.

Implicacions més enllà dels negocis i l'«altruisme»

Del que s'ha dit fins ara queda prou clar que l'interès primordial de la Xina per Àfrica és eminentment econòmic. Però el desembarcament xinès al continent africà també està tenyit, inevitablement, d'implicacions polítiques i d'una altra índole. Les relacions sino-africanes estan captant cada cop més l'atenció com a conseqüència de l'emergència de la Xina com a potència mundial i de la seva creixent participació en els assumptes internacionals. Hi ha, doncs, una preocupació cada cop més estesa sobre la naturalesa geopolítica d'aquesta entesa i el seu impacte sobre la reconfiguració global de les relacions internacionals (Large, 2008).

Quant a aquest últim punt, la Xina ha seguit des dels anys cinquanta –i, més concretament, a partir de la Conferència de Bandung del 1955– els famosos Cinc principis de coexistència pacífica, a saber: i) respecte mutu per la sobirania i la integritat territorial; ii) no agressió; iii) no interferència en els assumptes interns; iv) igualtat i beneficis mutus, i v) coexistència pacífica. No és estrany, doncs, que l'estratègia oficial del Govern xinès vers Àfrica, publicada a principis del 2006 (*China's African Policy*), encara es fonamenti en aquests principis rectoris.⁹ Segons els seus defensors, aquesta

postura descansa en el fet que la Xina, víctima en el passat de reiterades ocupacions, rebutja dur a terme ingerències indegudes sobre tercers països, inclosos els africans (Junbo, 2007). I aquesta actitud és ben rebuda a l'Àfrica precisament perquè en el passat també van ser víctimes de la «dominació blanca». D'aquí que la Xina desperti, avui, més confiança entre les elits africanes que algunes potències occidentals (si no totes).

Tot i aquesta pauta de continuïtat, les relacions sino-africanes han transsitat per diferents fases. En un primer moment, a principis de la segona meitat del segle xx, la política xinesa a l'Àfrica estava molt impregnada per la ideologia. La Xina va donar suport als moviments que lluitaven contra el colonialisme i va fer costat als diferents processos d'independència. Amb el temps, Pequín opta també per proporcionar ajuda sense condicions, sobretot a l'hora de construir edificis i infraestructures emblemàtiques (com, per exemple, la línia ferroviària Tanzània-Zàmbia) que, d'una banda, simbolitzaven l'emancipació política i, de l'altra, encarnaven l'esperit de la descolonització cultural. Els anys vuitanta o post-Mao marquen un punt d'inflexió, ja que aposta per un enfocament més pragmàtic, diversificat i orientat al codesenvolupament econòmic (van de Looy, 2006; Anshan, 2007). De manera clara i concisa: la Xina passa d'exportar la revolució a, com ja s'ha vist, exportar mercaderies.

La política xinesa a l'Àfrica estava molt impregnada per la ideologia. La Xina va donar suport als moviments que lluitaven contra el colonialisme i va fer costat als diferents processos d'independència

En l'actualitat, però, aquella (aparent) neutralitat política ha estat durament criticada per alguns països occidentals, organitzacions en defensa dels drets humans i sectors de la classe política i de la societat civil africana. S'ha retret que, a la pràctica, Pequín hagi contribuït a apuntalar règims repressius i neopatrimonials, debilitant, al seu torn, els esforços de la comunitat internacional per promoure els valors democràtics i l'estat de dret. El que s'objecta no és la ingerència indeguda sobre aquests països –estratègia sovint utilitzada pels principals socis europeus i pels Estats Units–, sinó la seva indiferència o passivitat amb països catalogats com a pàries. D'aquí que alguns autors hagin considerat la diplomàcia xinesa a l'Àfrica com «amoral». En paraules de French (2006: 132), «en el context africà, on la pobresa és la norma, les institucions són dèbils i la temptació

per la corrupció és tan poderosa com en cap altre lloc a la Terra, predicar la no interferència equival a abdicació moral».

Ara bé, per a la gran majoria de les elits africanes el binomi pretensions-contrapartides xineses és molt més atractiu que l'ofert pels creditors del Club de París i les institucions financeres internacionals. L'ajuda i la cooperació xinesa, a diferència de l'occidental, no està condicionada políticament, almenys pel que fa a més transparència, rendició de comptes, bona governança, sostenibilitat mediambiental i respecte pels drets humans i pel pluralisme polític (The Economist, 2006; Mutasa, 2008). L'embaixador de Sierra Leone a Pequín va fer unes declaracions molt il·lustratives del *modus operandi* dels xinesos: «Els xinesos vénen i ho fan. No organitzen reunions per avaluar l'impacte del medi ambient, o per parlar dels drets humans, o de bona governabilitat. No dic que estigui bé, però en el fet que no s'imposin aquests requisits hi ha l'èxit de les inversions xineses».¹⁰

En relació amb els drets humans, les paraules de Santiso (2006: 64) són igualment concloents: «Per seduir els governs africans, Pequín posseeix alguns asos contundents en la seva màniga providencial. Per començar, a les autoritats xineses no els ofusca tenir com a interlocutors règims autoritaris; la línia oficial és no barrejar els assumptes polítics amb els econòmics [...]. Els governs europeus veuen aquest activisme amb preocupació, ja que debilita la seva nova política de vincular més estretament el comerç, l'ajuda i els drets de l'home». Un dels casos més paradigmàtics és el del Sudan. Mentre les companyies petrolieres occidentals, sobretot nord-americanes i canadenses, abandonaven el país davant les violacions dels drets humans i la pressió internacional, la Xina omplia aquest buit perforant nous pous i construint nous oleoductes i carreteres (The Economist, 2006).¹¹

En certa manera, la Xina parteix de la lògica que «si no ho fas tu, ho farà un altre». Davant la falta d'una estratègia consensuada a escala internacional que defineixi, de manera clara i inequívoca, els límits d'actuació al continent africà, l'estratègia que s'imposa és la de l'oportunisme –sobretot quan, com succeeix a la Xina, no hi ha organitzacions de la societat civil ni oposició real ni premsa independent que fiscalitzi la política exterior i denunciï els seus excessos. La inexistència d'unes regles de joc comunes comporta, segons l'eufemisme anglosaxó, una *race to the bottom*, és a dir, una carrera cap a mínims pel que es refereix a estàndards de sostenibilitat

mediambiental, de condicions laborals o de respecte pels drets i llibertats fonamentals.

Pequín només imposa una condició: que els països africans s'adhereixin al principi d'«una Xina», és a dir, que rebutgin mantenir cap tipus de relació diplomàtica amb Taiwan i que donin suport a la seva «reunificació pacífica». Convé subratllar, però, que aquesta condició no és de nou encuny. La creuada diplomàtica per evitar el reconeixement oficial de Taiwan ha guiat sempre la política exterior xinesa des que Mao va declarar la República Popular de la Xina el 1949 i el Kuomintang es refugia en aquesta illa. Des de llavors, Pequín i Taipei s'embarquen en una carrera diplomàtica per obtenir el reconeixement oficial de tercers estats.

Pel que fa al continent africà, fins al 1997 (moment en què el Govern sud-africà postapartheid de Nelson Mandela trenca les relacions diplomàtiques amb Taipei), Taiwan va ser capaç d'aconseguir suports puntuals per a la seva causa. Però el degoteig d'estats africans que es posicionen al costat de la Xina serà cada cop més important (els darrers han estat el Txad, Senegal i Libèria). El triomf del gegant asiàtic sobre Taiwan a l'Àfrica va tenir el seu punt àlgid en la cimera sino-africana del 2006, on s'exemplifica la culminació de dècades de maniobres polítiques per aïllar Taipei del circuit diplomàtic africà (Alden, 2007). Avui dia, pràcticament tots els estats africans (excepte estats de poc pes com Swazilàndia o Gàmbia) han acabat combregant amb la idea política d'«una Xina».

El que no és tan clar és si la Xina, més enllà dels seus interessos econòmics i comercials, es mou per un desig actiu i voluntari de reforçar règims repressius. En un extrem, analistes conservadors com Robert Kagan, per exemple, sostenen que la Xina, juntament amb Rússia, està interessada a conformar una «lliga informal de dictadors» a l'Àfrica i a l'Àsia central amb l'objectiu últim de contrarestar els principis liberals que promou Occident.¹² En l'altre trobem autors com Alden (2007: 66) que argumenten que l'interès de la Xina per aquests règims respon únicament a raons d'oportunitisme econòmic. Amb aquesta línia també coincideix French (2006: 128) quan afirma que les «preocupacions militars han suposat una part extraordinàriament petita en el retorn de la Xina al continent».

Pequín només imposa una condició: que els països africans s'adhereixin al principi d'«una Xina», és a dir, que rebutgin mantenir cap tipus de relació diplomàtica amb Taiwan i que donin suport a la seva «reunificació pacífica»

Encara que la Xina eludeixi tota responsabilitat davant les violacions dels drets humans o davant el dèficit democràtic dels països africans a l'empara del principi de no ingerència, el cert és que, *de facto*, se'n converteix en còmplice. El seu pragmatisme l'ha portat a donar cobertura a règims com el del Sudan, Zimbabue, Angola o Nigèria, anteposant en tot moment els seus interessos comercials i econòmics als drets i llibertats fonamentals. En aquest sentit, Pequín ha bloquejat moltes de les propostes de resolució del Consell de Seguretat de les Nacions Unides que buscaven la imposició de sancions al Govern sudanès pel genocidi de la regió occidental del Darfur, a més de la presència de tropes de pacificació de la Unió Africana.

Una lectura similar es pot fer en relació amb Zimbabue. A pesar de les tàctiques repressives del seu president, Robert Mugabe, la Xina ha continuat venent al seu govern tecnologia que els permet el control de les comunicacions electròniques (HRW, 2006). En resum, la Xina ofereix el que es coneix amb el nom de *paquet complet*, això és, diners, coneixements tècnics i influència en organismes com el Consell de Seguretat de les Nacions Unides per protegir-los de les sancions internacionals (Lyman, 2005).

És inútil pensar que la Xina vetllarà per l'observança dels drets humans a l'Àfrica quan no ho fa dins les seves pròpies fronteres

Aquest escenari no ha de sorprendre ningú. És inútil pensar que la Xina vetllarà per l'observança dels drets humans a l'Àfrica quan no ho fa dins les seves pròpies fronteres. Convé no oblidar, per ser equànimes, que tampoc ho van fer en el passat ni –pitjor encara!– avui dia alguns dels països del vell continent i els Estats Units. Només dos exemples de les grans contradiccions actuals d'Occident. El suport del president francès, Nicolas Sarkozy, al seu homòleg txadià, Idriss Déby, o la cobertura dels Estats Units al president d'Egipte, Hosni Mubarak, demostren que les democràcies occidentals no només mantenen relacions diplomàtiques i comercials estables amb règims autoritaris, sinó que la seva cobertura ha estat fonamental per perpetuar els seus dirigents en el poder. D'aquí que algunes veus afirmen que Occident no té, efectivament, cap legitimitat moral per reprovar la Xina.

Amb la preservació de l'entorn natural i dels drets laborals a l'Àfrica, per posar dos exemples més, succeeix una cosa similar als drets humans. La presència de la Xina al continent crea nous problemes de pol·lució i degradació mediambiental. A Gabon, per exemple, es va descobrir la Chi-

na Petroleum & Chemical Corporation (Sinopec) realitzant prospeccions il·legals al Parc Nacional de Loanga, espai protegit de qualsevol activitat industrial i extractiva. Així mateix, també es tem per l'impacte mediambiental de les operacions mineres de la Xina a Zàmbia (coure) i Madagascar o Kènia (titani). D'altra banda, segons Global Timber, «la Xina és el principal importador de fusta il·legal del món i un dels seus principals proveïdors». Mentre que el 80% de la fusta que obté la Xina del Camerun i de Moçambic és il·legal, a Guinea Equatorial i a la República del Congo aquest percentatge representa el 90%.¹³

Pel que fa al capítol de drets laborals, la presència xinesa al continent africà ja ha provocat les primeres manifestacions de treballadors locals (per exemple, a Zàmbia i a Nigèria) denunciant les severes condicions de treball a què es veuen sotmesos (French, 2006). Els sindicats sud-africans, fins i tot, han pressionat el seu govern, en el marc de les negociacions per l'acord de lliure comerç amb el gegant asiàtic, perquè s'inclouï una clàusula que l'obligui a respectar les condicions laborals mínimes a més dels drets humans i dels estàndards mediambientals (Mutasa, 2008). La poca sensibilitat de la Xina en aquests apartats és només un reflex del que succeeix a casa seva després d'anys de posar l'economia com l'única prioritat a tenir en consideració.¹⁴

El país asiàtic parteix, doncs, de la premissa que allò que s'ha de perseguir de manera activa és el dret al desenvolupament, i aquest dret, seguint l'exemple xinès, implica anteposar també els drets socioeconòmics i l'estabilitat –encara que sigui per la força– als drets polítics. En aquest sentit, és molt representatiu el que va escriure l'editorial del diari oficialista del Partit Comunista, el *People's Daily*, sobre el caos que va acompanyar les darreres i qüestionades eleccions presidencials a Kènia: «La teoria democràtica de tall occidental senzillament no s'ajusta a les condicions de l'Àfrica; és més, amb ella comporta l'arrel del desastre». ¹⁵ És indubtable que aquest punt de vista és el compartit per la classe dirigent xinesa.

Volem insistir que amb aquesta estratègia de donar prioritat a l'economia per sobre de qualsevol altra cosa, la Xina contribueix, de manera indirecta si es vol, al col·lapse d'un gran nombre d'estats africans, ja de per si molt malmesos institucionalment (etiquetats molts d'ells com «estats fallits»). Convé recalcar el fet que aquest model d'estat està molt condicionat per la

seva estructura econòmica. Els països amb enormes riqueses naturals es veuen aflagits per allò conegut com la «maledicció dels recursos naturals». Tot i ser altament intensives en capital, les indústries extractives necessiten una mà d'obra relativament petita i qualificada, i tenen pocs encadenaments amb la resta de l'estructura productiva –com la creació d'infraestructures i xarxes de transport (més enllà de les necessàries per a l'obtenció dels recursos naturals) o l'establiment d'activitats subsidiàries desenvolupades per petites i mitjanes empreses, entre altres. Paral·lelament, hi ha el risc de patir la denominada «malaltia holandesa», això és, quan l'apreciació de la moneda –com a conseqüència de l'entrada massiva de divises– acaba afectant la competitivitat de les exportacions. A llarg termini, aquests estats s'acaben especialitzant en l'exportació de matèries primeres, amb la qual cosa neutralitzen tot intent orientat a la diversificació de les seves economies.

En aquest context no és sorprenent que es produeixin pugnes internes pel control de les rendes provinents d'aquests actius fixos, com a úniques fonts de riquesa (vegeu també Moore, 2003).¹⁶ La distància voluntària que pren Pequín dels afers interns dels estats africans és un caramel enverinat, ja que avala i reforça, ni que sigui per omissió, la lògica neopatrimonial i clientelar que arrossegueu des de la seva emancipació. Una lògica, per cert, clarament contrària per afavorir, d'una banda, el desenvolupament econòmic a llarg termini, i, de l'altra, la reducció de la pobresa. Si la part més significativa de les arqueus de l'estat s'obté fora de la tributació directa i indirecta sobre els individus i les empreses, quins incentius té l'estat per

proveir la societat dels béns i serveis adequats? Vet aquí el cercle viciós! És més, els esforços orientats a millorar la transparència en les negociacions entre els estats i les companyies petrolieres poden anar-se'n en orris.¹⁷ La Xina no només no informa adequadament dels acords que manté amb els governs africans en relació amb els recursos petrolers i/o minerals, sinó que, com ja s'ha subratllat, utilitza la seva influència internacional per donar cobertura a règims repressius.

En conclusió, com assenyala Chabal (2008), l'estat africà manté una façana d'estat a l'estil occidental però el seu funcionament diari està impregnat per les relacions infor-

La distància voluntària que pren Pequín dels afers interns dels estats africans és un caramel enverinat, ja que avala i reforça, ni que sigui per omissió, la lògica neopatrimonial i clientelar que arrossegueu des de la seva emancipació

mals i, sobretot, per la corrupció i el saqueig de les rendes obtingudes de la venda dels seus recursos naturals. Per tant, els governants polítics africans aconseguen la seva legitimitat real a través del repartiment de beneficis i prerrogatives al seus «clients»; així es difumina la necessària separació entre els àmbits públics i privats. I això sembla no importar-li massa a la Xina mentre aconseguixi assegurar-se l'accés a les matèries primeres.

La Xina: un model de desenvolupament per al continent africà?

A part dels desafiaments que s'han destacat a l'apartat anterior, un tema que ha generat molt debat és si la Xina, per la seva pròpia experiència, pot convertir-se en un referent, és a dir, en un model per a l'Àfrica en matèria de lluita contra la pobresa i a favor del desenvolupament. Convé assenyalar que per *model* no s'ha d'entendre la possibilitat de trasplantar indiscriminadament marcs institucionals i polítiques adoptades pel gegant asiàtic a l'Àfrica. L'experiència en aquest continent, també a l'Amèrica Llatina, s'ha encarregat de demostrar que l'emulació i el mimetisme d'institucions i polítiques originàries de contextos nacionals aliens han tingut uns resultats deplorables.¹⁸ L'exportació del neoliberalisme ortodox n'ha estat un exemple.

La Xina és el paradigma de tot el contrari: cap economista occidental o de qualsevol de les institucions financeres internacionals no ha assessorat aquest país en el seu particular recorregut cap al desenvolupament.¹⁹ Aquesta és, de ben segur, una de les lliçons més importants que han d'extreure els països africans. No obstant això, és imprescindible tenir molt present les nombroses i rellevants diferències que existeixen entre l'Àfrica actual i la Xina de finals dels anys setanta, moment en què, com ja s'ha apuntat, s'endeguen les reformes econòmiques. En aquest sentit, el treball de Ravallion (2008) és de molta utilitat.

En primer lloc, l'estabilitat política xinesa és un tret pràcticament inexistent a l'Àfrica, on predominen el col·lapse de governs, els aixecaments interns i el canvi d'elits a través de mètodes violents. És cert que els processos de reforma com el Gran Salt Endavant (1958-1961) i la Revolució Cultural (1966-1976) van comportar molta violència social i la pitjor fam del segle xx, però la direcció de Mao no va ser gairebé qüestionada.

En segon lloc, les condicions socials imperants a l'Àfrica també són molt diferents de les que presentava la Xina dels anys vuitanta. Diversos estudis

han demostrat la importància de la densitat poblacional per al desenvolupament. L'Àfrica, a diferència de la Xina de fa trenta anys, té una densitat poblacional molt baixa. Aquest fet té conseqüències negatives remarcables perquè, d'una banda, no li ha permès desenvolupar una consciència d'estat sòlida,²⁰ i, de l'altra, els costos de provisió d'infraestructura i serveis socials es disparen.²¹ A més, l'explosiva combinació que es dona al continent negre d'altres taxes de fertilitat juntament amb els estralls de la sida han acabat configurant unes economies amb unes altes taxes de dependència, i, al seu torn, han suposat un fort obstacle per al creixement econòmic.

Finalment, el continent africà està format per més de cinquanta països i la diversitat ètnica, religiosa i cultural és força més notable que la que es pot trobar a la Xina, on, tot i la coexistència de diferents «realitats», la societat resulta relativament molt més homogènia. A la pràctica, aquest mosaic africà comporta costos com la dificultat per accedir a mercats exteriors, fomentar les migracions per motius laborals o reduir els costos de negociació comercials amb tercers.

En aquesta línia, Bockstette, Chanda i Putterman (2002) han demostrat empíricament que l'antiguitat de les entitats polítiques unida a una llarga tradició administrativa estan correlacionades amb governs més eficaços i amb creixements econòmics més dinàmics. Així, per exemple, si es compara Mauritània amb la Xina s'observa que, per al període comprès entre el 1960 i el 1995, el creixement mitjà del primer va ser pràcticament nul, mentre que el del gegant asiàtic va ser del 3,8%. Les correlacions d'aquests autors també indiquen que els creixements econòmics més importants estan associats amb una major densitat poblacional i inversament, encara que de manera menys acusada, amb l'heterogeneïtat ètnica.

A pesar d'aquestes diferències, l'exemple xinès pot servir com a «full de ruta» per als països africans en la seva lluita contra la pobresa.²² Com posa en relleu el mateix Ravallion (2008: 17-24), l'èxit de la Xina no hauria estat possible: i) sense l'existència d'unes institucions estatals amb la capacitat suficient per implementar polítiques i dur a terme les inversions públiques necessàries; ii) sense una política d'estabilització macroeconòmica i, en concret, sense una estratègia de contenció dels *shocks* inflacionaris; iii) sense una progressiva integració dels diferents mercats interiors, i, finalment, iv) sense l'aposta decidida per millorar els rendiments de l'agricultura.

Aquest darrer punt és d'una importància vital. El detonant de l'enorme èxit aconseguit pel gegant asiàtic en la seva estratègia de reducció de la pobresa descansa en el sector primari. De la mateixa manera que va succeir a la Xina, el desenvolupament rural ha d'ocupar una posició preeminent en l'agenda dels països africans. En conseqüència, es requereix la implementació de polítiques encaminades, per exemple, a: i) augmentar la productivitat dels productes agrícoles; ii) millorar les infraestructures rurals; iii) invertir en investigació i desenvolupament agrari; iv) disminuir la pressió impositiva i la càrrega burocràtica en aquest sector, o v) apropar mercats per facilitar el comerç.

Així doncs, la seqüència en la planificació del desenvolupament xinès (apostant, primer, per l'agricultura per, després, focalitzar-se en la indústria) es pot erigir com un model per als països africans, sobretot per als subsaharians. Això sí, aprenent dels encerts i dels errors que han comès els xinesos i tenint molt present, com ja s'ha destacat, que el context africà difereix molt del xinès. És a dir, és tan important identificar les «bones pràctiques» –també els fracassos sonats!– com reconèixer quines són les particularitats i limitacions que ha d'afrontar cada un dels països del continent negre. Més enllà d'uns mínims comuns, els estats africans han de trobar les seves pròpies fórmules.

Paral·lelament, les solucions als problemes de subdesenvolupament de l'Àfrica no s'han de buscar sempre fora del continent. La debilitat institucional del continent explica, en gran mesura, el seu endarreriment. Els països africans presenten: i) uns nivells desorbitats de corrupció; ii) una inadequada provisió dels serveis bàsics; iii) una manifesta debilitat de l'estat de dret, i iv) una distribució desigual en l'accés als mercats de crèdit i d'assegurança. En definitiva, el predomini de les institucions informals, del clientelisme i de la captura de rendes per part de les elits genera un marc d'incentius tristament favorable a la reproducció de la pobresa. I aquesta és una realitat pròpia africana, encara que sostinguda de manera interessada, sovint, per tercers estats, la Xina inclosa.

Conclusions

Determinar l'impacte i les oportunitats per al desenvolupament que tindrà el desembarcament de la Xina a l'Àfrica a mitjà i llarg termini és una tasca

difícil. El que sí se sap del cert és que Pequín ha entrat amb una força inusitada al continent negre, adoptant una varietat de rols (com a soci comercial, donant, inversor o aliat polític). I aquesta empenta asiàtica està generant un cert malestar en el si de la Unió Europea i dels Estats Units, que veuen com el seu pes a l'Àfrica va cedint terreny a aquest nou competidor.

Com s'ha observat, els fluxos comercials entre un bloc i l'altre s'han multiplicat en els darrers anys. Empreses i contractistes del gegant asiàtic han inundat el continent veí amb la construcció d'ambiciosos obres d'infraestructura finançades, en ocasions, de manera altruista. La Xina també ha assumit la despesa de projectes amb un component clarament social (en especial, salut i educació) a més de comprometre's a condonar importants sumes de diners. No hi ha dubte que la Xina s'ha convertit en un nou actor de la cooperació internacional, reservada, fins fa relativament poc temps, als països del nord. Davant d'aquest nou context, no és pas estrany que en determinats cercles africans la Xina es consideri una autèntica benedicció.

A pesar d'aquests aspectes positius, s'ha de ser cautelós. Convé recordar que, ara per ara, el principal interès de la Xina per l'Àfrica gira al voltant dels seus recursos naturals. La Xina té la necessitat imperiosa de tenir-hi un accés estable i segur, no només per mantenir el seu dinamisme econòmic (raó principal) sinó també per satisfer la demanda d'una societat cada cop més semblant a la dels països industrialitzats. Amb això volem dir que el continent negre pot caure –si no hi ha caigut ja!– en la perillosa temptació de voler quedar-se ancorat en una especialització de matèries primeres, donant peu a la supervivència d'unes elits més preocupades per saquejar les arques públiques que per procurar el desenvolupament, i, per tant, a la reproducció de marcs institucionals propis d'«estats depredadors». I és que mentre que l'Àfrica pràcticament només exporta petroli, gas natural i metalls, la Xina no para d'introduir béns molt més diversificats i de més valor afegit.

Els efectes negatius de la presència de la Xina a l'Àfrica transcendeixen els contorns merament econòmics i comercials. En l'esfera dels drets humans, del medi ambient, dels drets laborals, de la governança democràtica o de la lluita contra la corrupció, la Xina actua com un autèntic *free rider*. És a dir, mentre els països occidentals avancen cap a una estratègia de vincular cada cop més l'assistència tècnica i financera amb uns estàndards mínims que els països receptors han de reunir o respectar, la Xina opta,

estratègicament, per la no condicionalitat de l'ajuda (Taiwan, a part) amb la finalitat última d'aconseguir un tracte preferent i d'unes quotes de mercat més grans. Amb aquesta manera de fer hi ha el perill que els vicis africans continuïn impertorbables.

No obstant això, creiem que l'Àfrica pot extreure lliçons prou positives del desenvolupament econòmic xinès i, en especial, de la seva lluita contra la pobresa. Els estats africans han de prendre nota de les palanques de canvi que van propiciar aquesta història d'èxit i focalitzar la seva atenció en la seqüència de les reformes i en l'agricultura gràcies al paper clau que té en un primer estadi.

En conclusió, no es pot dir que la Xina vagi només de safari a l'Àfrica, però tampoc es pot afirmar que la seva mera presència assenti definitivament les bases per al desenvolupament socioeconòmic del continent. Ara bé, no s'hauria de descartar el fet que el *modus operandi* dels xinesos a l'Àfrica, sobretot pel que fa als aspectes més controvertits, pugui canviar amb el temps, possiblement induït per la dinàmica de les seves pròpies transformacions internes com a conseqüència, per exemple, d'una major consciència sobre el deteriorament mediambiental, de la necessitat d'eradicar per complet l'esclavitud laboral, de la millora dels mecanismes de rendició de comptes o, fins i tot, d'una obertura del sistema polític. Mentrestant, els estats africans no es poden permetre el luxe de sobreviure –o malviure, depèn de com es miri– amb l'exportació de recursos naturals i de no avançar en la diversificació de les seves economies, així com en l'assoliment de règims més democràtics i, per extensió, més sensibles a les demandes socials.

En conclusió, no es pot dir que la Xina vagi només de safari a l'Àfrica, però tampoc es pot afirmar que la seva mera presència assenti definitivament les bases per al desenvolupament socioeconòmic del continent

Bibliografia i altres recursos consultats

- ALDEN, Chris (2007). *China in Africa*. Londres i Nova York: Zed Books (African Arguments).
- ALESINA, Alberto; EASTERLY, William; MATUSZESKI, Janina (2006). «Artificial States». Document de treball núm. 12328. National Bureau of Economic Research (NBER). Disponible a: <http://www.nyu.edu/fas/institute/dri/Easterly/File/artificialstatesNBER.pdf>

- ANSHAN, Li (2007). «China and Africa: Policy and Challenges». *China Security*, vol. 3, núm. 3, pàg. 69-93.
- BANC MUNDIAL (2007). «Facing the Challenges of African Growth: Opportunities, Constraints, and Strategic Directions». Disponible a: http://siteresources.worldbank.org/AFRICAEXT/Resources/AFR_Growth_Advance_Edition.pdf
- BOCKSTETTE, Valerie; CHANDA, Areendam; PUTTERMAN, Louis (2002). «States and Markets: The advantage of an Early Start». *Journal of Economic Growth*, núm. 7, pàg. 347-369.
- BROADMAN, Harry G. (2008). «China and India Go to Africa». *Foreign Affairs* (març-abril).
- CHABAL, Patrick (2008). «El papel del Estado en el África poscolonial». *La Vanguardia Dossier*, núm. 26.
- COOK, Ian G. (2006). «El medio ambiente en China». *Anuario Asia-Pacífico 2005*. Barcelona: Casa Asia-Cidob-Real Instituto Elcano. Disponible a: http://www.anuarioasiapacifico.es/anuario2005/pdf/035Ian_Cook.pdf
- FRENCH, Howard W. (2006). «China and Africa». *African Affairs*, 106/422, pàg. 127-132.
- HUMAN RIGHTS WATCH (HRW) (2006). «China-Africa Summit: Focus on Human Rights, Not Just Trade». Disponible a: http://hrw.org/english/docs/2006/11/02/china14498_txt.htm
- JUNBO, Jian (2007). «China in Africa: From Capitalism to Colonialism». *Asian Times*, 5 de gener.
- LANDES, David (2000). «La riqueza y la pobreza de las naciones. Por qué algunas son tan ricas y otras tan pobres». Barcelona: Editorial Crítica.
- LARGE, Daniel (2008). «Beyond 'Dragon in the Bush': The Study of China-Africa Relations». *African Affairs*, 107/426, pàg. 45-61.
- LYMAN, Princeton (2005). «China's Rising Role in Africa». *Council on Foreign Relations*. Disponible a: <http://www.cfr.org/publication/8436/>
- MACÍAS-AYMAR, Íñigo (2007). «Los desafíos del nuevo escenario institucional chino tras casi tres décadas de reformas pro-mercado». *Boletín Governasia*, núm. 4. Casa Àsia. Disponible a: <http://www.casaasia.es/governasia/boletin4/pdf/articulo1.pdf>
- MADDISON, Angus (1998). *Chinese Economic Performance in the Long-Run*. París: OECD Development Centre.

- MOORE, Mick. (2003). «The New Fiscal Sociology in Developing Countries». Article borrador per a l'NFU Annual Conference 2003, 23-24 d'octubre, Oslo. Disponible a: http://www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/0/6/4/0/0/p64000_index.html
- MUTASA, Charles (2008). «El papel de China en África y las implicaciones para la participación democrática»; «África: la Nueva Frontera China», edición especial del *Boletín Governasia*.
- RAVALLION, Martin (2008). «Are There Lessons for Africa from China's Success against Poverty?», *Policy Research Working Paper*, Banc Mundial, núm. 4463. Disponible a: http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1009&context=martin_ravallion
- RAVALLION, Martin; CHEN, Shaohua (2007). «China's (Uneven) Progress Against Poverty». *Journal of Development Economics*, núm. 82, vol. 1, pàg.1-42.
- SACHS, Jeffrey (2005). *The End of Poverty. Economic Possibilities of Our Time*. Londres: Penguin Books Ltd.
- SANTISO, Javier (2006). «¿Realismo mágico? China e India en América Latina y África». *Economía Exterior*, núm. 38, pàg. 59-69.
- TAYLOR, Ian (2008). «Sino-African Relations and the Problem of Human Rights». *African Affairs*, 107/426, pàg. 63-87.
- THE ECONOMIST (2006). «China in Africa. Never too late to scramble», 28 d'octubre, pàg. 53-55.
- VAN DE LOOY, Judith (2006). «Africa and China: A Strategic Partnership?», *African Studies Centre, Working Paper 67/2006*. Disponible a: <http://www.ascleiden.nl/Pdf/wp67.pdf>
- WANG, Jian-Ye (2007). «What Drives China's Growing Role in Africa». International Monetary Fund. Disponible a: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2007/wp07211.pdf>

NOTES

1. Resulta paradoxal que, a la pràctica, el Govern xinès hagi fet més per la reducció de la pobresa arreu del món que el mateix Banc Mundial a la resta de països en vies de desenvolupament.

2. La Xina és el país més gran del món i ho és des de fa, com a mínim, 1.000 anys. Gairebé en tot aquest temps també va ser el més ric i el que va exercir una major influència cultural i, sobretot, tecnològica. Convé recordar que de la Xina provenen invents i avenços tècnics tan importants per a la humanitat com el paper o la impremta, el diner en forma de pagaré, la pólvora, les tecnologies nàutiques o els alts forns.

3. Informació disponible a la pàgina web <http://www.stats.gov.cn>. Les dades proporcionades pel Fons Monetari Internacional (FMI) i l'Oficina Nacional Estadística de la Xina difereixen en les seves estimacions. Les dades de l'FMI han estat utilitzades per realitzar les comparacions entre els diferents blocs comercials (vegeu els gràfics 2 i 3).
4. Aquest saldo comercial positiu s'explica principalment per la millora dels termes d'intercanvi entre l'Àfrica i la Xina. Com a conseqüència del fort increment en la demanda mundial dels béns exportats per l'Àfrica (en la seva gran majoria, recursos naturals), els preus internacionals es troben molt alts en relació amb els productes que importa l'Àfrica de la Xina.
5. Base de dades disponible a <http://comtrade.un.org>.
6. Per països, la Xina és avui el tercer soci comercial més important del continent africà per darrere dels Estats Units i de França, i després d'haver desbancat el Regne Unit.
7. Per consultar, entre altra informació, els projectes en què participa la Xina en cada un dels països africans, consulteu la pàgina web següent: <http://www.china.org.cn/english/features/fo-cac/183389.htm>.
8. Moltes companyies xineses porten els seus propis empleats a treballar a l'Àfrica. Aquest és un punt que s'ha criticat especialment ja que l'atur a l'Àfrica és de per si força elevat. No obstant això, autors com Anshan (2007) han justificat aquesta política des d'una perspectiva econòmica: els treballadors xinesos, a diferència dels africans, estan més familiaritzats amb les tecnologies que s'utilitzen, la barrera idiomàtica desapareix i estan més acostumats a treballar llargues jornades, festius inclosos.
9. Per consultar la política oficial de la Xina a l'Àfrica, vegeu l'enllaç següent: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx/t230615.htm>.
10. *BBCMundo.com* (8 de setembre del 2007): «China/África, alianza a prueba de balas». Disponible a: http://news.bbc.co.uk/hi/spanish/business/newsid_6983000/6983274.stm.
11. La Xina ha acabat controlant, finalment, el 40% de la companyia petrolera del Sudan: la Greater Nile Petroleum Operating Company (GNPOC).
12. *The Washington Post* (30 d'abril del 2006): «League of dictators? Why China and Russia Will Continue to Support Autocracies».
13. Per a més informació sobre les importacions i exportacions il·legals de fusta per part de la Xina, vegeu <http://www.globaltimber.org.uk/ChinalllegalImpExp.htm>.
14. Per conèixer amb més detall els desafiaments mediambientals de la Xina, vegeu Cook (2006).
15. *People's Daily* (14 de gener del 2008). Editorial.
16. Països com Nigèria, el Sudan o la República Democràtica del Congo són exemples representatius dels conflictes socials i dels problemes de governabilitat lligats al control dels recursos naturals.
17. Dues de les accions més importants són la campanya «Publish what you pay» (<http://www.publishwhatyoupay.org>) i la Iniciativa de Transparència a les Indústries Extractives (<http://www.eitransparency.org>).
18. Segons les estimacions de Ravallion i Chen (2007), el percentatge d'africans amb menys

d'1 dòlar estatunidenc gairebé no s'ha modificat durant el darrer quart de segle, i es troba al voltant del 40%.

19. Per a una revisió novel·lada de la història recent de la Xina, es recomana la lectura del llibre de Jung Chang titulat *Cignes salvatges* (editorial Circe). L'hem posat en català perquè també hi és.

20. El conflicte entre països africans sempre ha estat de baixa intensitat i les fronteres polítiques han estat traçades de manera arbitrària, impossibilitant així la configuració d'una consciència d'estat prou important. En aquest sentit, Alesina *et al.* (2006) han demostrat que l'artificiositat de les fronteres dels estats –mesurades mitjançant el pes de les fronteres convencionals i la separació de grups ètnics i lingüístics– explica, en gran mesura, el seu fracàs econòmic i polític. No cal dir que l'Àfrica és el continent on hi ha hagut més arbitrietat: el 80% de les fronteres segueixen les línies latitudinals i longitudinals.

21. Tots aquests elements –la desigualtat econòmica, la fragmentació ètnica i els baixos nivells de densitat poblacional– expliquen notablement la debilitat de les institucions públiques dels països africans. No obstant això, insistim en la idea que també s'haurien de considerar altres condicionants com la presència de recursos naturals o el passat colonial, entre altres.

22. Tot i el seu èxit a l'hora de reduir la pobresa, les últimes estimacions realitzades sobre la Xina posen en relleu l'increment alarmant de les desigualtats. Precisament, les creixents disparitats del gegant asiàtic s'estan convertint, d'una banda, en un dels principals obstacles per al seu creixement econòmic, i, de l'altra, especialment, en un fre per a l'avenç en la lluita contra la pobresa (Macías-Aymar, 2007).